

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Василенко Олени Ігорівни
на тему: «УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ
АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА РИНКУ
ОСВІТНІХ ПОСЛУГ»
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 073 «Менеджмент»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертації. Кожне суспільство створює систему освіти відповідно до своєї сутності й рівня соціально-економічного розвитку. У системі освіти відбиваються проблеми і потреби суспільства у даний історичний період. Сучасні тенденції в економічній сфері зумовлюють потребу підвищення ролі освіти й науки у створенні передумов для стійкого економічного конкурентоспроможного зростання на основі високого рівня освіти, культури та якості життя населення. Стан освіти в державі є показником якості життя суспільства, а тому у багатьох економічно розвинутих країнах саме держава лишається головним суб'єктом, який утримує систему освіти і визначає стратегічні напрями її модернізації.

Сучасні виклики зумовлюють трансформацію системи вищої освіти, зокрема, й національної, провідна роль для якої постає у збереженні сталого розвитку суспільства. Досягнення сталого розвитку передбачає формування так званого капіталу стійкості, який складається з суми капіталів, в першу чергу людського капіталу.

Оскільки освіті відводиться важлива роль у формуванні й удосконаленні людського капіталу, університети стають необхідною ланкою, яка забезпечує підготовку фахівців, що відповідають потребам ринку праці. На сьогодні вітчизняні заклади вищої освіти здійснюють діяльність у відкритому конкурентному середовищі, що зумовлює прояв як нових можливостей щодо посилення конкурентоспроможності, так й нових викликів та загроз, які потребують розробки дієвих інструментів оперативного та стратегічного управління. Очевидно, що модернізація діяльності аграрних закладів вищої освіти передбачає зміни в системі управління, які мають базуватися не лише на засадах адміністративного менеджменту, а й стратегічного, урахування вимог ринку праці, потреб роботодавців, задоволення інтересів усіх стейкхолдерів, а також реалізації принципів сучасних концепцій збалансованого розвитку. Результати управління повинні орієнтуватися на стратегічні цілі розвитку ЗВО,

досягнення цільових показників та інші індикатори довгострокового розвитку, які в кінцевому рахунку забезпечують конкурентні позиції на цільових сегментах ринку.

Вважаємо, що тема дисертаційного дослідження є актуальною, оскільки мінливість середовища функціонування аграрних університетів, зокрема, сучасні тренди розвитку вищої освіти, глобальна конкуренція, обмеження державного фінансування внаслідок ведення війни із російським загарбником та інші чинники національного та внутрішнього характеру вимагають розробки системи управлінських заходів щодо підвищення конкурентоспроможності та забезпечення зростаючої динаміки у результативних показниках діяльності.

Зв'язок роботи з державними науковими (галузевими) програмами, планами, темами. Дисертаційна робота Василенко Олени Ігорівни виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт «Конкурентоспроможність підприємств аграрного сектора економіки України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0118U003646), у межах якої авторкою було досліджено та всебічно обґрунтовано теоретичні та науково-практичні засади підвищення якості підготовки фахівців для аграрного сектора економіки на основі підвищення конкурентоспроможності освітньої діяльності аграрних університетів.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження. Ознайомлення зі змістом дисертації дало можливість визначити основні наукові положення та висновки, що сформовані авторкою і характеризуються науковою новизною, зокрема:

удосконалено: показники інформаційно-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю закладів вищої освіти; індикатори рейтингових систем, що сприятиме обґрунтованому ухваленню управлінських рішень;

методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності аграрних університетів, який на відміну від інших базується на даних міжнародних і національних рейтингів, передбачає розрахунок узагальнювального показника конкурентоспроможності та стійкості конкурентних позицій закладів вищої освіти у зовнішньому конкурентному середовищі, що забезпечує обґрунтований вибір типу конкурентних стратегій при розробленні програм стратегічних розвитку;

систему стратегічних пріоритетів розвитку аграрних університетів, які передбачають врахування сучасних трендів у вищій освіті та аграрного сектора економіки, модернізацію освітніх програм і напрямів науково-

дослідної роботи, удосконалення напрямів освітньої, науково-інноваційної, міжнародної, фінансово-економічної, соціальної діяльності, що сприятиме посиленню існуючих конкурентних переваг та створенню нових;

алгоритм формування системи управління якістю освітньої діяльності, зорієнтованої на покращення адаптації університетів до умов зовнішнього середовища та задоволення інтересів стейкхолдерів на основі використання збалансованої оцінки результативності управління і маркетингової підтримки освітніх послуг, що дозволить налагодити моніторинг досягнення стратегічних показників якості освіти й підвищення конкурентоспроможності на цільових ринках;

набули подальшого розвитку: підхід до дефініції «стала конкурентоспроможність закладів вищої освіти»; складові управління конкурентоспроможністю закладів вищої освіти з урахуванням цифровізації, принципів сталого розвитку та мережевого партнерства; ідентифікація чинників зовнішнього середовища функціонування аграрних університетів; система ознак специфіки послуг вищої аграрної освіти та науково-інноваційних розробок; інструменти інформаційно-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю аграрних закладів вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки і рекомендації практичного спрямування, які отримано Василенко Оленою Ігорівною, є обґрунтованими та підтверджені результатами проведеного наукового дослідження. В роботі систематизовано особливості освітніх та науково-інноваційних послуг, що надаються аграрними закладами вищої освіти з врахуванням галузевих тенденцій і моделей поведінки споживачів на відповідних ринках, сучасних трендів розвитку аграрної освіти і науки, принципів сталого розвитку. Використано загальні і спеціальні методи, прийоми і принципи наукового пізнання, фундаментальні положення економічної теорії конкуренції та менеджменту, що дало можливість автору сформулювати специфічні ознаки послуг вищої аграрної освіти та запропонувати методичний підхід до оцінювання їх конкурентоспроможності, обґрунтувати систему стратегічного менеджменту та інформаційно-аналітичного управління конкурентоспроможністю аграрних ЗВО, запропонувати напрями удосконалення системи забезпечення якості освітньої діяльності на основі збалансованого підходу, який базується на основі принципів моделі Європейського фонду управління якістю та збалансованої системи показників.

На підставі детального ознайомлення зі змістом і анотацією дисертації Василенко Олени Ігорівни доцільно стверджувати, що робота є завершеним, самостійно виконаним та логічно побудованим науковим дослідженням, яке містить оригінальне вирішення наукової проблеми – поглиблення наявних і розроблення нових теоретико-методичних і прикладних засад управління конкурентоспроможністю аграрних закладів вищої освіти в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Теоретичне та практичне значення одержаних здобувачкою результатів. Теоретичні узагальнення та отримані результати є рекомендаційною базою і спрямовані на вирішення завдань підвищення конкурентоспроможності освітніх продуктів аграрних закладів вищої освіти в сучасних умовах, що сприятиме підвищенню їх конкурентних позицій на внутрішньому і зовнішньому ринках. Пропозиції здобувачки використано Уманським національним університетом садівництва при розробленні заходів удосконалення діяльності з моніторингу якості освіти шляхом впровадження збалансованого підходу до оцінки результативності управління якістю освіти, формуванні системи моніторингу конкурентоспроможності закладів вищої освіти на основі досягнутих результатів та конкурентних позицій у міжнародних і національних рейтингах (довідка № 490/01-10 від 26.06.2023).

Доробок авторки також використано Білоцерківським національним аграрним університетом при розробці Стратегічної програми розвитку університету, зокрема: інструментарій діагностики рівня конкурентоспроможності та стійкості конкурентних позицій університету; складові інформаційно-аналітичного рейтингування особистісної конкурентоспроможності науково-педагогічного персоналу. Одержані результати дисертаційного дослідження дисертантки використовуються в освітньому процесі університету при викладанні навчальних дисциплін «Менеджмент», «Аграрний менеджмент», «Менеджмент організацій», «Конкурентоспроможність підприємства», «Бізнес-аналітика» (довідка № 01-12/121 від 20.03.2023).

Апробація результатів дослідження, повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих наукових працях. Основні наукові положення та висновки дисертаційної роботи сформульовано Василенко Оленою Ігорівною самостійно на основі викладених повною мірою матеріалів дисертації, їх результати опубліковано у фахових наукових виданнях. Достовірність головних наукових положень дисертаційної роботи підтверджується їхньою апробацією на міжнародних і вітчизняних науково-

практичних конференціях. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 22 наукові праці, у тому числі 8 статей у наукових фахових виданнях України та у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті у наукових виданнях інших держав, 12 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Аналіз структури та змісту дисертації. Дисертація Василенко Олени Ігорівни виконана згідно вимог, що ставляться до таких робіт та містить усі структурні елементи: вступ; розділи і підрозділи роботи, в яких представлено огляд літератури, обґрунтування вибору напрямку та методів дослідження, власні дослідження та їх аналіз, висновки; список використаних джерел; додатки. В анотації, поданій українською та англійською мовами, висвітлено зміст і основні результати дослідження; наведені ключові слова, а також список наукових праць дисертантки за темою дисертації із зазначенням особистого внеску здобувачки. Основний текст викладено на 227 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 20 таблиць, 22 рисунки та схеми, 17 додатків. Список використаних джерел налічує 265 найменувань. Завершується основна частина дисертаційної роботи висновками з 10 пунктів.

В дисертації висвітлено обґрунтування вибору теми дослідження, окреслено дискусійні та невирішені питання теоретичного і практичного характеру, визначено мету, завдання і методи дослідження. Основною метою дисертаційного дослідження було узагальнення теоретико-методичних положень і розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення управління конкурентоспроможністю аграрних закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Інформаційну базу роботи становлять економічні огляди, монографії й науково-аналітичні статті вітчизняних та іноземних авторів, інформаційні матеріали, опубліковані в періодичних виданнях і на офіційних сайтах Інтернету, особисті розробки й дослідження автора, закони України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, матеріали Міністерства освіти і науки України, Державної служби статистики України, звітність аграрних університетів, дані Єдиної державної електронної бази (ЄДЕБО), результати особистих спостережень автора, а також наукова інформація, що має форму недрукованої продукції і розміщена у світовій комп'ютерній мережі Internet, сайти аграрних закладів вищої освіти.

Робота виконана у межах програми з підготовки доктора філософії впродовж 2017–2022 рр. у Білоцерківському національному аграрному університеті. У процесі виконання дисертаційної роботи авторкою

використано загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень, зокрема: теоретичного узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу, індукції і дедукції – при уточненні сутності понять «конкурентоспроможність аграрного університету», «управління конкурентоспроможністю університету»; структурно-логічного аналізу – при побудові структури дослідження, обґрунтування напрямів удосконалення управління конкурентоспроможністю аграрних закладів вищої освіти; діалектичний та абстрактно-логічний – при проведенні теоретичних узагальнень, формуванні висновків, обґрунтуванні напрямів удосконалення управління конкурентоспроможністю аграрних університетів; системного аналізу – при вивченні зв'язків між явищами і процесами в системі забезпечення конкурентоспроможності аграрних ЗВО; монографічний – при визначенні впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища показників на діяльність аграрних університетів; методи порівняння та узагальнення – при проведенні аналізу конкурентних позицій аграрних закладів вищої освіти у міжнародних і національних рейтингах; методи статистичного аналізу – при обґрунтуванні методичного підходу визначення узагальнюючого коефіцієнта конкурентоспроможності університетів на основі досягнутих позицій у рейтингах; метод експертних оцінок – при оцінюванні значимості для аграрних університетів міжнародних і національних рейтингів. При дослідженні зв'язків, виявленні тенденцій та визначенні закономірностей розвитку аграрних університетів і конкурентних позицій використано графічні методи, а для аналізу конкурентоспроможності аграрних університетів – методи комп'ютерної обробки й аналізу інформації за допомогою програми Microsoft Excel.

Результати досліджень, представлені в роботі, викладені логічно і послідовно, у відповідності до завдань. Мета роботи була досягнута, сформульовані наукові положення достатньо обґрунтовані та апробовані. Довідки про впровадження результатів наукових досліджень дисертаційної роботи наведено в додатках. В цілому аналіз змісту дисертації свідчить, що робота виконана на актуальну тему, на достатньо-високому науково-методичному рівні та є завершеною працею, виходячи із її мети і завдання, способів і методів їх досягнення, об'єктивності і достовірності результатів дослідження, на підставі яких сформульовані загальні висновки з теоретико-методичних положень та науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення управління конкурентоспроможністю аграрних закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Під час рецензування в дисертації та наукових публікаціях Василенко О.І. не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, текстових запозичень чи інших порушень доброчесності дисертантом. Усі ідеї та положення, викладенні в роботі, належать авторці.

Дискусійні положення і зауваження до змісту та оформлення дисертації. Хоча загалом можна позитивно оцінити результати наукового дослідження Василенко Олени Ігорівни, необхідно зробити деякі зауваження та визнати, що у дисертаційній роботі є дискусійні положення, що зумовлені складністю та широтою предмету дослідження.

1. На с. 38 дисертації справедливо зазначено, що «Важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності ЗВО є формування цифрової моделі університету на принципах сталого розвитку та мережевого партнерства». Проте на нашу думку, робота значно виграла б в плані практичного значення якби авторкою в розрізі мережевого партнерства більш детально було б розглянуто локальне партнерство з врахуванням особливостей регіонального аспекту.

2. Вважаємо за доцільне до с. 84 конкретизувати результати міжнародної освітньої діяльності, результатом якої є надходження доходів від надання освітніх послуг. Зазначимо, що на сьогодні доходи аграрних ЗВО у вигляді плати за навчання іноземних студентів стали важливим джерелом формування бюджету, однак зважаючи на поточну ситуацію, особливо ведення воєнних дій, наростити обсяги надходження за цією статтею буде складно. Однак, вважаємо, що повоєнне відновлення буде формувати привабливість країни для навчання іноземних громадян, оскільки вища освіта буде враховувати у освітніх та наукових послугах виклики та загрози, узагальнення яких сприятиме формуванню інноваційних продуктів. Із цією метою важливо було б окреслити пріоритети та заходи щодо підвищення конкурентоспроможності ЗВО, ураховуючи позитивний імідж як України, держави мужнього народу та патріотів, а також унікальні специфічні особливості на рівні кожного університету.

3. Заслужує на увагу запропонований методичний підхід щодо оцінювання конкурентоспроможності аграрних ЗВО на основі результатів міжнародних рейтингових систем, який буде в стратегічній перспективі орієнтувати вітчизняні аграрні університети на консолідацію зусиль та ресурсів в позитивній зміні конкурентних позицій. Водночас, автор зазначає, що складові внутрішнього потенціалу забезпечують конкурентоспроможність, однак не провела відповідних розрахунків

конкурентоспроможності за складовими потенціалу. Вважаю, що це дозволило б зробити порівняння, на скільки раціонально використовується сформований конкурентний потенціал досліджуваними університетами.

4. Позитивно оцінюючи пропозицію здобувачки щодо створення «Особистого кабінету науково-педагогічного працівника», який дозволить активно залучати науково-педагогічних працівників та використовувати можливості цифрових технологій для підвищення конкурентоспроможності університету. Однак авторкою не прописано механізм оцінки досягнень кожного НПП та можливих управлінських рішень щодо оцінки результатів його діяльності.

5. При обґрунтуванні вибору міжнародних рейтингових систем, на яких доцільно провести аналіз конкурентоспроможності аграрних ЗВО, авторка представила анкету опитування, однак при аналізі результатів анкетування наведено було узагальнену інформацію про експертів, яких залучено до проведеного дослідження. Вважаємо, що доцільно було б більш детально описати залучених експертів з метою кращого розуміння об'єктивності їхніх думок.

Разом з тим, наведені зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи Василенко Олени Ігорівни не є принциповими, вони націлюють на продовження наукових дискусій у цій сфері, не мають суттєвого впливу на загальну позитивну оцінку рецензованого дисертаційного дослідження і не погіршують його якість.

Окрім цього в роботі зустрічаються описи та лексичні помилки, однак вони ніяким чином не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційну роботу Василенко Олени Ігорівни на тему: «Управління конкурентоспроможністю аграрних закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг» подано у вигляді спеціально підготовленої наукової праці на правах рукопису. Усі наукові результати, що викладено в дисертації та виносяться на захист, отримано здобувачкою самостійно.

Вважаю, що дисертація Василенко Олени Ігорівни на тему: «Управління конкурентоспроможністю аграрних закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг» за обсягом проведених досліджень, з використанням сучасних методів, сформована наукова новизна і практичне значення отриманих результатів та можливість їх впровадження в управлінні аграрними закладами вищої освіти відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора

наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеню доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка Василенко Олена Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та
економічної теорії
економічного факультету
Білоцерківського національного
аграрного університету

(підпис)

Надія РИБАК

«23» серпня 2023 р.

Підпис Надії РИБАК засвідчую:

начальник відділу документообігу і
кадрового забезпечення
Білоцерківського національного
аграрного університету

Олена ІОРЧЕНКО